

М. О. Кривенко
Львівська національна наукова
бібліотека України ім. В. Стефаника

**КНИГОЗБІРНЯ “СТУДІОНУ” (1909–1940)
У ФОНДІ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. СТЕФАНИКА:
ВИДАННЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.**

На основі виявлених у фонді ЛННБУ видань з книгозбірні “Студіону” охарактеризовано її колекцію друків ХІХ–першої половини ХХ ст. Основний акцент зроблено на реконструкції картини переміщення книжкової спадщини “Студіону” у сховищах академічної установи.

Ключові слова: книгозбірна “Студіону” у Львові, видання ХІХ–ХХ ст., Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника.

Потреба виявлення у фонді Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника (далі – ЛННБУ) книжок, що походять з бібліотеки “Студіону”, особливо назріла на завершальному етапі комплексного дослідження цього історичного формування, який передбачає вивчення сучасного стану фонду та реконструкцію його складу і змісту. Оскільки у 40-х роках ХХ ст. після заборони діяльності греко-католицької церкви найбільша частина бібліотеки “Студіону” “розчинилася” у багатомільйонному фонді новоствореної академічної установи, то реалізувати це завдання стало можливим, передусім, шляхом перегляду та провенієнційного опрацювання ретроспективної частини фонду ЛННБУ.

Найцінніша частина бібліотеки “Студіону” (інкунабули, палео-типи, кириличні та латинські стародруки), що носить колекційно-музейний характер, сконцентрована в одному із структурних підрозділів ЛННБУ – відділі рідкісної книги. Вона вже була предметом вивчення, і, в першу чергу, працівниками самого відділу. Окремі примірники студіонівської колекції описано дослідниками в науковій літературі – каталогах¹, книгознавчих статтях².

Видання нового часу – ХІХ–ХХ ст., які теж становлять значну

вартість (історико-книгознавчу, наукову, культурологічну), досі не потрапляли в поле зору науковців, оскільки ці друки розпорошені у книгосховищах разом з іншими збірками ЛННБУ, зосереджені в різних її відділах відповідно до специфіки комплектування, увійшли до їхніх підсобних фондів (відділ рукописів), і виявити та встановити загальну кількість збережених примірників надзвичайно складно.

Завдяки сприянню керівництва ЛННБУ та допомозі працівників відділів фондоутримувачів³ така систематична робота розпочалася лише наприкінці 2008 р. Її результати лягли в основу цієї публікації, мета якої полягає у висвітленні шляхів надходження до фонду ЛННБУ книжок з бібліотеки “Студіону”; реконструкції часо-просторової картини їхнього переміщення в межах однієї установи та сучасного стану їхнього зберігання. Основний акцент зроблено на причинно-наслідковому взаємозв’язку топографії книжок “Студіону” у фонді ЛННБУ з їхнім тематичним спрямуванням, авторським складом, видавничими чинниками, що в сукупності визначило їхню долю, типову для історичних колекцій Галичини після вересня 1939 р.

За цей досить короткий відрізок часу внаслідок часткового перегляду *de visu* ретроспективної частини основного та спеціалізованих фондів все ж таки вдалося зареєструвати і розглянути майже 400 назв (близько 500 томів) видань ХІХ–першої половини ХХ ст. з провенієнціями книгозбірні “Студіону”. Зокрема, у відділі основних книжкових фондів – 177 назв (219 томів), у спеціалізованих відділах: у відділі україніки – 95 назв (100 томів), рукописів – 31 назва (46 томів), відділенні “Палац мистецтв ім. Тетяни і Омеляна Антоновичів” – 44 назви, наукової бібліографії – 3 назви (22 томи), рідкісної книги – 7 назв (8 томів), обмінно-резервних фондів – 39 назв видань.

Багатою і досить розмаїтою є ця добірка за галузями знань, вона охоплює: історію (113 од. зб.), літературу (57), етнографію (3), мовознавство (10), право (13), філософію (8), мистецтво (44), музейну, бібліотечну, лекційну справи (22), освіту (5) тощо. Перевага надавалася книжкам з історії релігії та Церкви (74), тематика і зміст яких відповідали основним завданням бібліотеки “Студіону” – систематичному збиранню та збереженню світового письменства (як творів західноєвропейських авторів, так і друкованої продукції Росії) для поширення знань про християнський Схід з метою реалізації ідеї цілісності християнської Церкви.

Тому специфіку та унікальність цього наукового осередку ченців-студитів, заснованого галицьким митрополитом Андреем Шептицьким на початку минулого століття, визначали джерела для візантиністичних студій: з історії Візантії, яка є невіддільною від історії Вселенської церкви, візантійського християнства, пост-візантійської спадщини в інших державах і культурах. Серед виявлених праць з цієї тематики назвемо: Панченко Б.А. “Крестьянская собственность в Византии. Земледельческий Закон и монастырские документы” (София, 1903); Danz, A. “Aus Rom und Byzanz” (Weimar, 1867); Heisenberg, August. “Aus der Geschichte und Literatur der Palaiologenzeit” (München, 1920); Fortescue, Adrian. “The Uniate Eastern Churches: The Byzantine Rite in Italy, Sicily, Syria and Egypt” (London, 1923); Hermann, Basilius. “Theoktista aus Byzanz die Mutter zweier Heiligen” (Freiburg im Breisgau, 1919).

Опрацювання видань з колекції друків XIX – середини XX ст. в бібліографічному та історико-книгознавчому аспектах дозволило констатувати, що книгозбірня “Студіону” містила різні види та типи друкованої продукції, в чому вона тяжіла до універсальних бібліотек. Домінували наукові праці, що її суттєво відрізняло від монастирських бібліотек; була необхідна для всіх напрямів людського пізнання довідково-бібліографічна література; для освітніх цілей слугували навчальні посібники; для всебічного розвитку особистості пропонувалися добірні художні та популярні твори.

За географією виходу у світ колекція друків XIX – першої половини XX ст., яка мала широкий мовний діапазон, складалася з: 1) українських друків та україніки; 2) досить повно були представлені російські друки і “россіка”, в т. ч. видання закордонні, заборолені царською цензурою в Росії; 3) західноєвропейської книжки (англо-, італійсько-, латино-, польсько-, франко-, німецькомовної). З числа останніх вирізняються видання першої половини XIX ст., друковані готичним шрифтом. Репрезентуючи широкий репертуар солідних видавничих фірм та видавців того часу, багато з них є цінними зразками художнього оформлення (ілюстровані видатними художниками) й поліграфічного виконання (презентабельні великоформатні чи мініатюрні за розмірами, з орнаментованими чи виконаними під мармур форзацами і обрізами, шкіряними корінцями та кутиками тощо).

Порівняльний аналіз фондів різних відділів ЛННБУ показав, що видання окресленого періоду з бібліотеки “Студіону” кількісно

превалюють у відділі основних книжкових фондів, куди вони надходили трьома шляхами. По-перше, “благонадійні” лягли в основу формування фонду від початку створення академічної установи, про що свідчать шифри (500. 000–900. 000), і потрапили вони туди з відділу концентрації⁴. Це, здебільшого, російська книжка, опублікована на території етнічної Росії (переважають московські та Санкт-Петербурзькі друки) і видання, які побачили світ на підросійському просторі (зокрема, створені у Києві, Вільнюсі, Варшаві). Цензуру всіх “літів” могли пройти лише праці, що висвітлюють давню (тобто, до 1917 р.) історію, політичне, культурно-освітнє життя, перш за все, Росії, а також країн, що входили до складу Російської імперії (Білорусії, Литви, Польщі, України у статусі “Малороссии”). Слід зазначити, що “россіка” (у нашому контексті – російська книжка) бібліотеки “Студіону” вирізняється особливою добірністю і повнотою представлення. Ще у 1926 р. ігумен Студитів о. Климентій Шептицький писав, що бібліотека “Студіону” має “найбільшу поза межами Росії збірку передвоєнних періодичних богословських, церковних та наукових видань”⁵. Тут зібрані кращі твори відомих учених, письменників, політичних, релігійних, суспільних, військових діячів. Серед них знаходимо книги історика Сергія Жигарева; літературознавця і славіста Петра Безсонова (1827–1898); географа та історика Л.В. Березіна; педагога і географа Порфирія Белохи (?–1890); історика, культуролога, політичного діяча Павла Мілюкова (1859–1943); українців за походженням – історика літератури Дмитра Абрамовича (1873–1955), славіста Осипа Бодянського (1808–1877), філософа Володимира Лесевича (1837–1905); твори російських класиків Миколи Карамзіна (1766–1826), Олексія Толстого (1883–1945); переклади казок братів Грім та ін.

По-друге, основний книжковий фонд ЛННБУ і по сьогоднішній день перманентно поповнюється друками бібліотеки “Студіону” шляхом ретроспективного комплектування з обмінно-резервного фонду (ОРФ). Це підтверджує наявність штампів ОРФу на них і вказує на час та процес переміщення книжок в межах однієї установи. Здебільшого, це багатомовна західноєвропейська книжка з всесвітньої історії; історії Європи XVI–XIX ст. та ролі в ній слов’янських народів; історії держави і права окремих європейських країн; літератури та етнографії народів Європи та Близького Сходу та ін., що, очевидно, викликано попитом читачів на таку літературу. Оскільки, “значний відсоток друків відділу ОРФ, особливо іноземними

мовами, є першими примірниками відносно діючих фондів⁶. Представлені вони великими видавничими центрами та відомими видавцями Європи XIX – середини XX ст. (Тойбнером, Брокгаузом, Рекламом в Лейпцігу; Мішелем Леві, Ж.-П. Мінем у Парижі; Губриновичем у Львові).

Серед студіонівських “благонадійних” книг, що потрапили до основних сховищ ЛННБУ з відділу обмінно-резервних фондів, зустрічаємо і зарубіжну “россіку” до 1917 р., здебільшого французькою мовою.

Третій важливий шлях надходження книжок бібліотеки “Студіону” до основного фонду – це іноземна книжкова продукція 20–30-х років минулого століття, т. з. латинка, з відділу спецфондів ЛННБУ⁷ після його відкриття на початку 1990-х років. Вони позначені при шифрі російською літерою “И” (иностранный литература). Написи жирним синім або червоним олівцем на титульних аркушах цих видань свідчать про причини їх вилучення із загальних фондів і концентрації. Крім того, тим же олівцем і рукою перекреслені (погашені) ознаки власницької приналежності (екслібриси, печатки, штампи, наліпки), а також прізвища авторів, упорядників, посвяти, що стали підставою для “покарання” видань. Зокрема, література з ярликами “католич.[еская]”, “церковн.[ая]” зібрала праці про християнство; документи Велеградського собору 1927 р.; польськомовне видання про засади автокефальної церкви О. Лотоцького (про цього вченого-історика та громадсько-політичного і церковного діяча піде мова далі); Перший Синод Тарнавської дієцезії; про святих; пастирські листи Андрея Шептицького та Константина Чеховича; про католицизм в Німеччині, Польщі, Іспанії; історію релігії у Франції; уніатство; про російського філософа Соловйова та його правову і політичну думку. Література з позначкою “религиоз.[ная]” містить праці про греко-католицьку Церкву в Україні, Польщі, Литві. Група видань з ярликом “национ.[алистическая]” охопила твори з історії України, Польщі, Румунії, балканських країн, слов’ян; про Т. Шевченка німецькою мовою Д. Дорошенка; “реакц.[ионная]” – з всевітньої історії, історії Німеччини 30-х років, історії Марокко, про спіритизм; “бурж.[уазная] историография Молдавии” – з історії Румунії і Молдови; “нем.[ецкое] окк.[упационное] изд.[ание]” 1916 р. – про німецьку Польщу; “бурж.[уазное] воен.[ное] изд.[ание]” – вивітлює країнознавство Абіссинії; напис “монархич.[еская]” міститься на реквізованому виданні з країнознавства Росії; “анархист.[ской]”

була визначена праця французькою мовою про М. Бакуніна; “уста-рев.[шей]” – з історії національних меншин в Росії та ін.

За чисельністю після релігійно-церковної та католицької групи видань серед ідеологічно і політично шкідливої літератури, що свого часу потрапила до спецфонду зі “Студіону”, умовно можна виокремити книжки з написами на титульних аркушах “антисовет.[ская]”, “яр.[остная] антисов.[етская]”, “белоэмигр.[антская]”. За цими підставами до спецфонду була вилучена західноєвропейська “россіка” – іншомовні видання про перед- і післяреволюційну Росію та радянське суспільство. До такої літератури потрапили переклади творів російських авторів – екс-депутата Думи Григорія Алексінського, начальника таємної поліції Павла Курлова (Korloff-Kurloff), білогвардійського генерала і козацького отамана Петра Краснова, а також оригінальні праці німецького філософа і психолога Еміля Утітца (Utitz Emil), німецького історика та лінгвіста Альбрехта Вірта (Wirth Albrecht), франкомовна праця російського художника, живописця та ілюстратора, який проживав у Франції, Сергія Іванова (Ivanoff Serge) та багатьох інших, що вважалися у радянські часи ідеологічно ворожими.

Забігаючи наперед, скажемо, що зібрана бібліотекою “Студіону” заборонена за критеріями радянського режиму кирилична зарубіжна “россіка” (а це, здебільшого, берлінські і паризькі видання – як серйозні монографічні, так і численні видання брошурного типу) після розсекречення спецфонду увійшли до складу відділу україніки ЛННБУ. Довший час з ярликами “антисов.[етская]”, “белоэмигр.[антская]” “ув’язненою” була доповідь студента Петроградського університету С. Жаби “Петроградское студенчество в борьбе за свободную высшую школу” (Париж: Русское книгоиздательство J. Rovolozky Co., 1922), розвідка з історії Росії передреволюційного періоду генерала П.Г. Курлова “Гибель императорской России” (Берлин: Книгоиздательство Отто Кирхнер и Ко., 1923); спогади Н.П. Зеленова “Трагедия Северной области” (Париж: Типография “Франко-русская печать”, 1922), Н. Суханова “Записки о революции” (Берлин: Изд-во З. И. Гржебина, 1922), С.І. Шидловського (Берлин: Книгоиздательство Отто Кирхнер и Ко., 1923) з періоду російської революції 1917 р.; “Очерки Русской смуты” генерала А.І. Денікіна (Берлин: Слово, 1924) та “Записки. Гражданская война на Юге России 1918–1920 гг.” генерала С. В. Денисова (Константинополь, 1921) про післяреволюційні події; філософські роздуми “О смысле

жизни” Іванова-Розумника (Берлін: Скифы, 1920) та “Смысл жизни” князя Євгенія Трубецького (Берлін: Слово, 1922); дослідження з філософії історії Л. Карсавина (Берлін: Обелиск, 1923) та ін.

На початку 1990-х років основний книжковий фонд ЛННБУ, як уже зазначалося, поповнила спецфондівська латинка. Друки мовами з кириличною графікою, в тому числі й українська книжка зі “Студіону”, розчинилися у відділі україніки у статусі “реабілітованої літератури” із сиглою (РЛ).

Виявлені і зареєстровані україномовні видання досліджуваної нами книгозбірні стосуються, перш за все, церковних і релігійних справ на Україні. Це, здебільшого, закордонні видання, оскільки у міжвоєнний період академічне вивчення церковної минувшини перенеслося і зконцентрувалося за кордоном. “Студіон” володів працями колишнього міністра віросповідань Української держави Олександра Лотоцького, який понад 10 років працював професором історії Церкви у Варшавському університеті (1929–1939). Нами виявлено примірник його “Конспекту лекцій по церковному праву в українському університеті в Празі: Вступні уваги. Загальні джерела церковного права” (Прага, 1923).

В умовах польської окупації розпочав свої історико-церковні дослідження вихованець Київського університету проф. Іван Огієнко – у чернецтві Іларіон. Свідченням тісних контактів між проф. Огієнком і митрополитом А. Шептицьким є зміст дарчих написів на більшості праць, подарованих їх автором Владиці Андрееві в 1930-х роках з провенієнціями бібліотеки “Студіону”. Назвемо ті, що тематично торкаються й історії українців в Туреччині, української мови, стародрукованої книжки: “Варшавська збірка про Орлика” (Варшава, Б. р.), “Вербська Євангелія 1560 р.” (Варшава, 1933), “Мова українська була вже мовою церкви: Нариси з історії культурного життя церкви української” (Тарнів, 1921), “Програм опису кирилівських стародруків для вжитку палеографічного семінара” (Варшава, 1932), “Світовий рух за утворення живої народньої національної церкви” (Тарнів, 1921). Більшість з них побачили світ у видавництві “Українська автокефальна церква” під редакцією проф. І. Огієнка⁸. Присутня в “Студіоні” й праця проф. В. Біднова “Церковна справа на Україні” (Тернів, 1921), яка теж була надрукована у видавництві Івана Огієнка.

Про те, що митрополит А. Шептицький приділяв велику увагу українській еміграційній літературі, яка мала неабияке політичне,

культурне і духовне значення для самого краю, свідчать у бібліотеці “Студіону” книжки і з інших галузей знань, які довший час з грифом “націоналіст.[ическая]” переховувалися на полицях спецфонду. Вони широко відображають український видавничий рух за кордоном (Відень, Ляйпціг, Прага, Берлін), куди він перемістився після поразки визвольних змагань за свою незалежність у 1919 р., а також на заокеанському просторі (Філадельфія, Нью-Йорк, Чикаго (США), Калгарі (Канада). Цінні пам’ятки історично-філологічного характеру представлені, головню, творами В. Винниченка, що побачили світ у київсько-віденському видавництві “Дзвін” (1919) та празько-берлінському “Нова Україна” (1923); фундаментальною історією української літератури С. Єфремова, виданою київсько-ляйпцігською “Українською накладнею” (1919–1924); збіркою новел і оповідань українських авторів “Рідне Слово” з берлінського “Українського слова”⁹ (1922); працею з історії Західної України кінця ХІХ – початку ХХ ст. М. Творидла з віденського видавництва “Нова Громада” (1924) та паризьким виданням “Українського Слова” історичних фейлетонів В. Мартинця (1937). У поле зору Фундатора “Студіону” та його інституцій потрапляла друкowana продукція, яка виходила на етнічних українських землях. Зокрема, окрім тарнівських видань, згадуваних раніше, в бібліотеці “Студіону” до диспозиції читачів була опублікована накладом редакції “Українського Слова” в Перемишлі брошура Є. Чикаленка “Про українську мову” з післямовою П. Волянського (1920) тощо.

Поряд з літературою, опублікованою в еміграції, А. Шептицький постійно відстежував репертуар львівських видань, про що свідчить значна перевага у книгозбірні “Студіону” місцевих друків ХІХ – першої половини ХХ ст. У цьому контексті звертають на себе увагу твори художньої літератури, представлені такими авторами, як Юрій Липа та Катря Гриневичева (обкладинки їхніх книжок виконав Микола Бутович), Василь Лінниченко (обкладинка П. Ковжуна), Володимир Переяславець, Клим Поліщук; української публіцистики о. О. Пристая (художньо оформлена Іваном Іванцем). Бібліотека “Студіону” містила цінні джерела до вивчення історії України, серед яких публікації Олександра Барвінського, Мирослава Ріпецького, Льонгина Цегельського, Матвія Стахіва, Ю. Петровича; праці про кооперативний рух Остапа Луцького та з української філософії Осипа Назарука тощо. Зареєстрована нами львівська книжка – це продукція відомих видавництв: “Дешева книжка”,

“Хліборобський шлях”, “Українська дівтора”, “Русалка”; видавничої спілки “Діло”, Ставропігійського інституту під управою О. Яськова, видавничого інституту “Добра книжка”; друкарень: “Бібльос”, “Графія”, “Слово”, Наукового товариства ім. Шевченка, Івана Айхельбергера, ОО. Василян у Жовкві. Українознавча тематика львівської книжки, яка була зібрана в бібліотеці “Студіону”, виходила у різних серіях: наукових (“Праці Греко-Католицької Богословської Академії у Львові під проводом о. проф. др. Йосифа Сліпого”), філософсько-релігійних (“Правда”, “Добра книжка”, “Вибрані питання релігійного й суспільного життя”), а також видавничих проєктах: “Українська бібліотека”, яку продукував Іван Тиктор; бібліотека “Хліборобського Шляху”, “Логос”, “Ревізійного Союзу Українських Кооператив”, літературна бібліотека “Русалки”, бібліотека релігійної освіти та ін.

У “Студіоні” наявними були й видання, які вийшли друком в Україні за німецької окупації, що підтверджує її (книгозбірні) повноцінне функціонування в плані комплектування зібрання в цей період і те, що “de facto” вона припинила своє самодостатнє існування в 1946 р. після львівського собору. Зокрема, нами виявлена драма з життя У. С. С. в 4-х діях “Софія Галечко” Миколи Угрин-Безгрішного, що побачила світ у видавництві “Журавлі” (Рогатин; Київ, 1941) (перевидання з 1925 р.). Збереглися також твори українських авторів, подаровані читачеві Львівсько-Краківським “Українським Видавництвом”¹⁰ у воєнні роки, ілюстровані визначними художниками – Едвардом Козаком, Святославом Гординським (Переяславець Володимир “Пісня про княжу Україну” (1942) з ілюстраціями і віньетами Е. Козака; ініціали оформлені С. Гординським; Храпливий Євген “Нова організація німецького села” з діаграмами (1941).

Присутність видань XIX–XX ст. з бібліотеки “Студіону” у відділі рідкісної книги ЛННБУ пояснюється створеним у 1946 р. Музеем книги, який, разом з відділом стародруків, наприкінці 1949 р. склав основу цього бібліотечного підрозділу. Виявлення низки студіонівських книжок з виготовленою друкарським способом наліпкою “Львівська Бібліотека АН УРСР. Музей Книги” чи штампом “МК”, до деякої міри, дає можливість реконструювати відомості про наповнення “Музею”, де була зосереджена “поліграфічна література, бібліотечна справа, фотографована, ілюстрована книжка, переплети, рідкісні тощо”¹¹ з різних історичних формувань.

З тих часів з провенієнціями “Студіону” до нас дійшли зразки сербського книгодрукування XIX ст., представлені працями Є. Іоанновича, Е. Пика, Н. Ружича з інформацією про історію Югославії та її християнської церкви, сербську літературу, демонструючи тим самим “роль книги як універсального комунікативного засобу в міжслов’янських культурних взаєминах”¹².

У книгозбірні “Студіону” знаходяться праці І. Свенціцького – довголітнього директора ще однієї фундації митрополита Шептицького – Національного музею. Це примірники “З культурного життя сучасної України” (Львів, 1927) та ілюстрованих нарисів і заміток “Про музеї та музейництво” (Львів, 1920). Остання з них, де значна увага приділена “книжному добру” музейних установ, теж пройшла через Музей книги.

Згідно з архівними джерелами, у 1940 р., тобто з початком ліквідації книгозбірні “Студіону” “de jure”, до Львівського філіалу БАН УРСР була переміщена велика кількість видань довідкового характеру, яка призначалася для відділу бібліографії новоствореної академічної установи. З них на сьогодні вдалося відшукати: два варіанти (сербською і латинською мовами) сербсько-латинсько-німецького словника, упорядкованого і виданого Вуко Караджичем у 1852 р., що “свідчить про значний інтерес до цього видання галицьких громадських та культурних діячів як до єдиного на той час першоджерела лексичного багатства сербського народу”¹³; 20-ти томний “Meyers Grosses Konversations Lexikon” (Leipzig; Wien, 1907–1909), а також санктпетербурзьке видання 1867 р. П. Єфремова “Материалы для истории русской литературы”.

Книгозбірня “Студіону” була одночасно бібліотекою-архівом: вона охоплювала цінний архів та багату рукописну збірку. Тому очевидною була потреба у виданнях з архівістики; збиралися книжки про історію і зміст різних архівних установ, дослідження про рукописи та рукописну книжку, збірники документів з історії України, видання з історіографії, спеціальних історичних дисциплін (сфрагістики, палеографії, дипломатики, епістолярію) тощо. Частина цих книжок увійшла до підсобного фонду відділу рукописів ЛННБУ.

Сьогодні тут зберігаються окремі томи “Описания документов и дел, хранящихся в Архиве святейшего правительствующего Синода” (Санкт-Петербург, 1910–1913); “Описи документов Виленского Центрального Архива древних актовых книг” (Вильна, 1901–1913),

“Описания рукописного отделения Виленской публичной библиотеки” (Вильна, 1895–1906). Маємо ряд видань з історії та організації архівної і бібліотечної справи, серед яких слід виділити “Архив упраздненного Пинского Лещинского монастыря” О. Миловидова; “Сведения о рукописях, печатных изданиях и других предметах, поступивших в рукописное отделение библиотеки Императорской Академии наук в 1903 году” (Санкт-Петербург, 1904); історичні нариси “Пятидесятилетие Виленского Центрального Архива древних актов книг” (Вильна, 1902) та “Archiwum akt dawnych w Wilnie w okresie od 1795 do 1922 roku” (Wilno, 1923). Історії рукописної книжки присвячені праці Я. Головацького “О рукописном молитвеннике старочешском с XIV–XV века, хранящемся в университетской библиотеке во Львове” (Прага, 1861) та О. Дмитрієвського “Описание литургических рукописей, хранящихся в библиотеках православного Востока” (Киев, 1895); а також переклад О. Мальцева з німецького оригіналу “Октоих или Осмогласник Православной Католической Восточной Церкви” (Берлин, 1903); “Manuscripte des Mittelalters und späterer Zeit: Einzel-Miniaturen Reproduktionen” (Leipzig, 1906); “Catalog der Armenischen Handschriften in der Mechitharisten-bibliothek zu Wien” (Wien, 1895) та ін.

Варто уваги те, що значна кількість багатотомних видань, які сьогодні знаходяться на полицях підсобної бібліотеки відділу рукописів, укомплектована різними за своїм походженням примірниками. Так, цілісність збірника з джерельними матеріалами до історії України “Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссией для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе” (Киев, 1861–1894) відтворена на основі окремих томів і частин із книгозбірні “Студіону” та особистої бібліотеки М. Грушевського, про що засвідчує наявність власницьких знаків цих історичних формувань.

До складу книгозбірні “Студіону” входила мистецька література, що стало результатом свідомого відбору Андреем Шептицьким як великим знавцем світового мистецтва. Зокрема, виявлена нами частина друків з нотного фонду відділення “Палац мистецтв ім. Тетяни і Омеяна Антоновичів” репрезентує музичну культуру України кінця XIX – першої половини XX ст.

Студіонівська нотна колекція була укомплектована творами багатьох вітчизняних – галицьких (С. Людкевича, Д. Січинського,

І. Левицького (1875–1938) і наддніпрянських (М. Лисенка, В. Заремби, С. Заремби, Д. Котка, П. Сениці, Я. Степового, К. Стеценка та ін.) композиторів, а також українських авторів-емігрантів ХХ ст. (О. Кошиця). Щодо жанрів та складу виконання, то переважають в ній твори вокальної музики для голосу або хору у супроводі або акапела та обробки народних пісень. Поодинокі зустрічаються нотні книжки з п'єсами для окремих інструментів (“Вальс” для фортепіано З. М. Чернявського), а також переклади творів російських композиторів (О. Гречанінова).

З бібліотеки “Студіону” у відділенні “Палац мистецтв ім. Т. і О. Антоновичів” найбільша за обсягом збережена друкована музична спадщина Владислава Заремби (1833–1902) – українського і польського композитора, піаніста та музичного педагога. Вона включає його численні пісні на слова Т. Шевченка, Є. Гребінки, що виходили в серіях “Кобзар Тараса Шевченка” та “Любимые Малороссийские песни для пения с акомпаниментом фортепиано”.

Українська вокальна музика представлена творами Кирила Стеценка (1882–1922) – українського композитора, педагога, диригента і громадського діяча. Тут зібрано значну кількість його “музичних творів для співу з супроводом фортепіано” на слова Б. Грінченка, Є. Кротевича, О. Коваленка, М. Кропивницького, Н. Михневича, Т. Шевченка, В. Самійленка. Відклався також збірник “Українських колядок і щедрівок для мішаного і однорідного хору з супроводом фортепіано” цього автора, який здійснив 50 обробок щедрівок і колядок для хору акапела.

Каталог досліджуваної нами книгозбірні поповнився і музичними виданнями українських народних пісень, серед яких ноти В. Гушла, Д. Котка, О. Кошиця, О. Тарутина, О. Шутинського.

Нотну колекцію книгозбірні “Студіону” доповнюють твори духовної музики. Зокрема, перероблена о. Осипом Мартинківим з м. Городка Львівської області “Повна і Всенародна Літургія св. Йоана Золотоустого”, чи “Співи на Літургії св. Йоана Золотоустого на мішаний хор” о. М. Тележинського, який, “відчуваючи велику потребу в нотах церковних співів, ... взяв на себе сміливість опрацювати ці співи”. Особливе зацікавлення викликає “Літургія для мішаного хору” О. Кошиця з огляду на автограф на звороті титульного листка, який інформує про те, що “куплена Впр. о. Архимандритом Климентом в Києві при нагоді поїздки до Москви дня 17. XII. 1944 року”. Список музичних творів зафіксував також ватикан-

ське польськокомвне нотне видання римського співу (Дюссельдорф, 1910).

Слід зазначити, що основний масив виявлених і опрацьованих нотодруків з багатой збірки “Студіону” – це продукція київської видавничой фірми “Леон Ідзіковський”¹⁴. У більшості з них бракує відомостей про рік виходу у світ. Однак, в окремих випадках, на основі угод між автором твору та видавцем, вкладених і збережених при нотному тексті, ми можемо визначити приблизну дату їх публікації. Наприклад, видання, яке містить оранжування української думки “Де ти бродиш, моя доле” з комедії “Вій”, покладеної на музику М. Кропивницьким, супроводжує угода від 23. II. 1907 р. на друкованому бланку такого змісту: “... нижеподписавшийся сим удостоверяю, что продал издателю дворянину Владиславу Леоновичу Идзиковскому в полную его собственность и на всегда и для всех стран нижеследующие сочинения ... Де ты бродишь моя доле для скрипки и фортепiano [Підпис] Дворянка Анна Ивановна Чарнова (Гангардт)”. Отже, маємо підставу говорити про наближену дату публікації цього твору – після лютого 1907 р.

Видання дум та пісень з “Кобзаря” Т. Шевченка, музику до яких написав П. Сениця, на підставі такого ж документа можемо датувати після 28 квітня 1908 р.; думку для фортепiano “Тяжко знести тої розлуки”, яку композитор С. Сигалов присвятив М. Лисенку, датуємо після 29 листопада 1912 р. Вклеений документ, датований 1 травня 1908 р., до нотного видання твору О. Фаровича для хору без супроводу “Останній вечір” також засвідчує приблизний час його виходу у світ. Після 24 квітня 1911 р., судячи з вихідних даних подібного документа, побачив світ вальс З. Чернявського “Українські відгуки”.

Окремі цікаві нотні матеріали пов’язані з іншими музичними видавництвами, книгарнями чи спеціалізованими музичними магазинами. Так, “Солоспіви” С. Людкевича були опубліковані накладом Народного Базару (Львів; Перемишль, 1921); твори Д. Січинського на слова В. Чайченка та І. Франка випустила “Музична накладня “Торбан”; як видання “книжного и музыкального магазина Эдуарда Островского” в Одесі побачили світ українська вокальна музика В. Сікорського та українська пісня “Гей нуте хлопці славні молодці” О. Шутинського.

Аналізуючи музичний фонд книгозбірні “Студіону”, слід назвати кілька видань, які заслуговують на увагу з огляду на історію

та особливості книгодрукування в Західній Україні міжвоєнного періоду. Це твори українського і російського композитора М. Березовського, п'ять примірників яких на сьогодні виявлено у відділенні “Палац мистецтв ім. Т. і О. Антоновичів”. Випущені вони були у 1938 р. видавництвом духовно-музичних творів “Студіон” – фундацією митрополита Андрея Шептицького. Це свідчить про те, що владика Андрей, будучи прихильником української музики, зробив свій помітний внесок в українську музичну культуру не лише тим, що регулярно збирав і поповнював фонд бібліотеки новими музичними творами, а й сам був причетний до їхнього продукування. Нотовидавнича діяльність Андрея Шептицького, очевидно, була започаткована наприкінці 1937 р., коли митрополит “відкупив у дотеперішнього власника В. Ідзіковського, колишнього видавця в Києві, авторське право до приблизно 350 творів покійного М. Лисенка... Рівночасно відкупив митрополит від того ж власника авторські права до творів К. Стеценка ... А. Кошиця, Я. Степового... П. Сениці, Ніщинського... та інших менше знаних авторів...”¹⁵. Придбана збірка рукописів була поміщена до бібліотеки “Студіону” і зазнала розпорошення як і весь книжковий фонд “Студіону”.

Факт придбання А. Шептицьким видавничих прав на інші музичні твори, що були власністю В. Ідзіковського, підтверджується присутністю на багатьох з них штампу такого змісту: “Wszelkie nabyte przezemnie na zasadzie niniejszej umowy prawa przenoszą na wyłączną i niczym nieograniczoną własność J. E. Księdza Metropolity Andrzeja hr. Szepetyckiego we Lwowie, niczego dla siebie ani swoich spadkobierców nie zastrzegając, oraz ręcząc za istnienie i należność tychże praw. Warszawa, dn., 193 r. [Підпис Владислава Ідзіковського]”.

Поза науковим обігом практично досі залишається фонд, який зберігається в обмінно-резервному відділі ЛННБУ (місці найбільшої концентрації книжок із розформованих зібрань). Згідно з проведеними дослідженнями, зазначеними на топографічних картках цього відділу, в його книгосховищах ще зосереджено чимало друків, що належали книгозбірні “Студіону”. Однак на сьогодні їх мало виявлено, і вони найменш опрацьовані, хоча “фонди відділу становлять одну з найцінніших частин фонду бібліотеки”¹⁶.

Підсумовуючи вище викладене, можна дійти висновку, що описати бібліотеку, яка цілісно не збереглася, досить проблематично. Однак навіть та незначна кількість виявлених і зареєстрованих за

досить короткий відрізок часу полімовних книг у фонді ЛННБУ дає уяву про характер і тематику колекції друків ХІХ – с ередини ХХ ст. бібліотеки “Студіону”; дозволяє визначити тенденції і пріорітетні напрями її формування; частково здійснити аналіз її складу та змісту; окреслити її історико-книгознавчу та бібліографічну цінність. Зрештою доповнює наші знання про історію, склад, зміст бібліотечного фонду ЛННБУ – найзначнішого книжкового сховища Західної України.

Зареєстровані і згадані у статті видання внесені до каталогу книгозбірні “Студіону”, робота над яким триває.

¹ Каталог палеотипов из фондов Львовской научной библиотеки им. В. Стефаника АН УССР / Сост. : Р. С. Харабадот, Р. М. Биганский. – К., 1986. – С. 19 (№ 46), 52 (№ 221, 222), 75 (№ 343), 76 (№ 347), 79 (№ 361), 82–83 (№ 382, 384), 92 (№ 441), 95 (№ 457, 459), 97 (№ 469), 146 (№ 720), 158–159 (№ 788, 789, 790); Каталог кириличних стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Академії наук України. – Л., 1993. – Вип. 1 : Видання Івана Федорова / Уклад. : Я. Д. Ісаєвич, В. Я. Фрис. – С. 24 (№ 6), 31 (№ 10), 38 (№ 16), 45 (№ 19), 49 (№ 22), 51 (№ 23); Каталог кириличних стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Академії наук України. Вип. 2: Видання друкарень Острога, Дермані, Стратина, Крилоса, Угорець, Рохманова / Авт.-уклад. В. Фрис. – Л., 1996. – С. 11 (№ 28), 15 (№ 30), 22 (№ 35), 34 (№ 41), 44 (№ 46), 45 (№ 47), 55 (№ 51), 57 (№ 52), 69 (№ 60), 97 (№ 75); Каталог кириличних стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Академії наук України. – Л., 2000. – Вип. 3 : Видання друкарень Львова: Михайла Сльозки, Арсенія Желиборського, Йосифа Шумлянського, монастиря св. Юра / Авт.-уклад. : О. Колосовська, С. Гацкова. – С. 9 (№ 80), 13 (№ 82), 15 (№ 85), 40 (№ 104), 48 (№ 112), 53 (№ 115), 56 (№ 116), 71 (№ 127), 76 (№ 132), 81 (№ 136), 97 (№ 147), 107 (№ 154), 126 (№ 168), 131 (№ 171); Каталог кириличних стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Академії наук України. – Л., 2002. – Вип. 4 : Видання друкарні Львівського Успенського Ставропігійського братства (1591–1644 рр.) / Авт.-уклад.: О.М. Колосовська, С. В. Гацкова. – С. 32 (№ 206), 36 (№ 211), 49 (№ 217), 60 (№ 225), 62 (№ 226), 76 (№ 232), 77 (№ 233), 78 (№ 234), 84 (№ 239), 100 (№ 251).

² *Колосовська О.М.* Дослідження та колекціонування стародрукованої кириличної книги в Галичині (кінець ХVІІІ – перша половина ХХ ст.) : Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1996. – С. 11; *Колосовська О.М.* З історії формування та дослідження фондів стародрукованих і рідкісних видань Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України // Наукова бібліотека в сучасному суспільстві: Історія; Проблеми; Пер-

спективи : До 185-річчя Наук. б-ки Одес. нац. ун-ту ім. І.І. Мечникова : Зб. ст. – Одеса, 2003. – С. 78; *Колосовська О.* Кириличні стародруки з книгозбірні “Студіон” (на матеріалах ЛНБ ім. В. Стефаніка АН України) // Роль бібліотек, монастирів, соборів та інших установ у розвитку культури України : тези наук. конф. – К., 1993. – С. 48–49; *Коваль-Гнатів Д.Ю.* Маргіналії та провенієнції збірки інкунабул Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України // Зап. Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаніка. – Л., 1994. – Вип. 4. – С. 61.

³ Висловлюю щирю подяку завідувачу відділу основних книжкових фондів (ОКФ) ЛННБУ ім. В. Стефаніка Галині Кулай та завідувачам секторів ОКФ Іоанні Дулебі та Івану Радковцю; науковому співробітнику відділу наукового дослідження творів образотворчого і музичного мистецтва відділення «Палац мистецтв ім. Тетяни і Омеляна Антоновичів» Ользі Осадці; молодшому науковому співробітнику науково-дослідного відділу історичних колекцій Лесі Кусий; завідувачу відділу обмінно-резервних фондів Вірі Солук; завідувачу відділу бібліотекознавства Світлані Арсірій; завідувачу відділенням «Наукова каталогізація фондів та організація системи каталогів» Наталії Мелешко; завідувачу відділу систематизації Аліні Сахаровій; провідному бібліотекарю відділу обслуговування читачів Ілоні Олексів.

⁴ Відділ концентрації Львівського філіалу БАН УРСР був створений 25 липня 1940 р. для тимчасового зберігання та розбирання бібліотечних і архівних фондів ліквідованих установ, конфіскованих і залишених без нагляду приватних збірок. У 1969 р. реорганізований у відділ обмінно-резервних фондів.

⁵ Шептицький К., о. Митрополит Андрей і оновлення східньої чернечої традиції // Богословія. – 1926. – Т. 4, кн. 1/2. – С. 154.

⁶ *Солук В.* Обмінно-резервні фонди Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України: загальна характеристика фонду та основні проблеми роботи з ним // Бібліотеки на західноукраїнських землях XVIII–XX ст. : Доп. та повідомл. Другої наук. конф., Львів, 29–30 жовт. 2004 р. – Л., 2006. – С. 117.

⁷ Відділ спецфондів Львівського філіалу БАН УРСР був створений у травні 1940 р. для виконання ідеологічних завдань, що ставив перед Філією радянський режим, – виявлення і чистка загальних фондів і концентрації, згідно з циркулярами Головлітв СРСР та УРСР, а також Обллітів, від політично шкідливої та застарілої літератури. Вилучалися і осідали у сховищах спецфонду, окрім релігійно-церковної та націоналістичної літератури, книги, що вихваляли монархізм, царя, містили статті ворогів народу; книги, в яких подавалося реакційне визначення революційного руху; видання з вульгарними поглядами і викладом на представників російської культури і літератури. Особливо ретельно перевірялася література, отримана з-за кордону. Детальніше див.: *Кусий Л.* “Спецфонд” Львівської філії

бібліотеки АН УРСР: початки організації (1940–1941) // Зап. Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника. – Л., 2007. – Вип. 15. – С. 368–378.

⁸ Детальніше див.: *Кужель Л.Я.* Видавництво “Українська автокефальна церква” під редакцією Івана Огієнка в Тарнові (1921–1922 рр.) // Зап. Львів. наук. бі-ки ім. В. Стефаника. – Л., 2000. – Вип.7/8. – С. 136–158.

⁹ Детальніше можна дізнатися у публ.: *Романюк І.Р.* Українська книга в Німеччині (1914–1939 рр.) // Там само. – С. 113–121.

¹⁰ Детальніше див.: *Головата Л.* Репертуар “Українського видавництва у Львові” (1941): бібліографічна реконструкція, тенденції і чинники формування, тематико-типологічна структура // Там само. – 2005. – Вип. 13. – С. 115–133.

¹¹ ЛННБУ, оп. 1, спр. 153, арк. 2.

¹² *Олексів І.* Культурні взаємини Галицько-руської матиці з Сербською матицею у 50–60-х рр. // Бібліотеки на західноукраїнських землях XVIII–XIX ст. : Доп. та повідомл. Другої наук. конф., Львів, 29–30 жовт. 2004. – Л., 2006. – С. 69.

¹³ *Олексів І.* Прижиттєві видання В. С. Караджича (1787–1864) у фондах львівських бібліотек: тематика, шляхи надходження // Зап. Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника. – Л., 2008. – Вип. 1. – С. 33.

¹⁴ Леон Ідзіковський (1827–1865), книгар і видавець. У 1858 р. відкрив у Києві власну видавничу книгарню і книжково-музичний магазин, де багатим був відділ нот. З 1873 р. працювала випозичальня книжок. З 1897 р. фірмою керував син Владислав (1864–1944), який створив одну з найбільших інституцій такого типу в Європі: заснував книжкову гуртівню, відкрив дві книжкові філії в Києві і одну у Варшаві. У 1919 р. книгарня і видавництво були перенесені до Варшави, де були знищені пожежою в серпні 1944 р.

¹⁵ *Мартиненко О.* До історії музичної спадщини Миколи Лисенка (Владислав Ідзіковський і Андрій Шептицький // Зап. Наук. т-ва ім. Т. Шевченка. – Л., 1993. – Т. 226 : Праці Музикознавчої комісії. – С. 267.

¹⁶ *Солук В.* Обмінно-резервні фонди Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України: загальна характеристика фонду та основні проблеми роботи з ним // Бібліотеки на західноукраїнських землях XVIII–XX ст. : Доп. та повідомл. Другої наук. конф., Львів, 29–30 жовт. 2004 р. – Л., 2006. – С. 117.

Summary

On the basis of the publications from the “Studion” library revealed at the LNSLU its collection of printed materials of the 19 – the 1st half of the 20th century is given detailed description. The main attention is focused on reconstruction of the process of moving around the “Studion” book heritage in the stock of academic institution.

Key words: the “Studion” library in Lviv, publications of the 19-20 centuries, the V. Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine.